

واکاوی اندیشه سیاسی صوفیان در عصر صفویه

مؤلف

دکتر نادر پروین

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست نویسی
یادداشت
موضوع
موضوع
موضوع
رده بندی کنگره
رده بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی

پروین، نادر، ۱۲۵۷
واکاوی اندیشه سیاسی صوفیان در عصر صفویه/ مولف نادر پروین.
تهران: منشور سمیر، ۱۳۹۶.
۳۹۰ ص.
۹۷۸-۶۰۰-۴۶۷-۰۹۳-۷
فیا
کتابنامه: ص. ۲۵۷-۳۹۰.
صوفیان -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۰ - ۱۲ق. / Sufis -- Iran -- History -- 16- 18th century
نصوف -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۰ - ۱۲ق. / Sufism -- Iran -- History -- 16-18th century
ایران -- تاریخ -- صوفیان، ۹۰۷ - ۱۱۴۸ق. / Iran -- History -- Safavids, 1502 - 1736
BP ۲۷۷/الف ۹۲ ۱۳۹۶
۸۹/۳۹۷
۲۸۵۴۸۰۷

آمارات نور سمیر

واکاوی اندیشه سیاسی صوفیان

در عصر صفویه

تألیف: دکتر نادر پروین

ناشر: منشور سمیر

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول-۹۶

قیمت: ۳۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۷-۰۹۳-۷

حق چاپ: ۱۳۹۶، آمارات نور سمیر www.manshoorsamir.ir تماس: ۰۲۶۱۷۷۷۱۱۴

همه حقوق محفوظ است. هر گونه نسخه برداری، اهم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی و اقتباس در گیومه در مستند نویسی و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار
۱۳	فصل یکم: مقدمه و کلیات پژوهش
۱۵	۱-۱. طرح سئو
۲۰	۲-۱. سؤالات و فرضیه‌های پژوهش
۲۲	۳-۱. اهداف پژوهش
۲۳	۴-۱. ضرورت پژوهش
۲۳	۵-۱. محدوده پژوهش
۲۴	۶-۱. ادبیات و سابقه پژوهش
۲۵	۱-۶-۱. پژوهش‌های نظری کلی راجع به رابطه تصوف، عرفان و سیاست
۲۵	۱-۱-۶-۱. رویکرد ایجابی
۲۸	۲-۱-۶-۱. رویکرد میانه (سازگاری نسبی تصوف و سیاست)
۲۹	۳-۱-۶-۱. رویکرد سلبی
۳۳	۲-۶-۱. پژوهش‌های موردی درباره تضمینات سیاسی اندیشه‌های صوفیان
۳۴	۱-۲-۶-۱. پژوهش‌های عمومی درباره تضمینات سیاسی اندیشه صوفیان
۳۴	۲-۲-۶-۱. پژوهش‌های موردی درباره تضمینات سیاسی اندیشه صوفیان (قبل از صفویه)
۳۷	۳-۲-۶-۱. پژوهش‌های موردی درباره تضمینات سیاسی اندیشه صوفیان (دوره صفویه)
۳۷	صفویه

۴۵	فصل دوم: روش، چارچوب نظری و مفاهیم پژوهش
۴۷	۱-۲. روش پژوهش
۵۴	۲-۲. چارچوب نظری پژوهش
۵۹	۳-۲. مفاهیم پژوهش
۶۰	۱-۳-۲. اندیشه سیاسی در روایت کلاسیک اسلامی
۶۷	۲-۳-۱. تعریف تصوف
۶۹	۲-۳-۱. ۲. تصوف و عرفان
۷۱	۱-۲. نتیجه
۷۳	فصل سوم: راه‌های دلالی اندیشه سیاسی صوفیه (از مغول تا صفویه)
۷۵	۱-۳. درآمد
۷۶	۲-۳. دلالت‌های معرفتی
۷۶	۱-۲-۳. گسترش خانقاه‌ها
۷۷	۲-۲-۳. مصائب یورش مغول
۷۷	۳-۲-۳. باور به تقدیر و سازگاری تصوف با روحیه مردم
۷۸	۴-۲-۳. عنایت مغول‌ها به مشایخ صوفیه
۷۹	۵-۲-۳. تداوم مصائب در عصر جانشینان مغول
۸۰	۶-۲-۳. اندیشه ظلم‌ستیزی مشایخ صوفیه
۸۱	۷-۲-۳. شرایط مساعد عصر تیمور و نقش عوامل اقتصادی
۸۲	۸-۲-۳. سیاست‌گرایی صوفیه
۸۳	۹-۲-۳. گسترش تشیع
۸۴	۱۰-۲-۳. همگرایی تصوف و تشیع
۸۸	۳-۳. دلالت‌های تبیینی
۸۸	۱-۳-۳. مفهوم ولایت
۹۱	۲-۳-۳. تشیع مبتنی بر تولا

۹۲.....	۴-۳. رهیافت‌های تبیینی و هنجاری در نهضت‌های صوفی-شیعی
۹۷.....	۵-۳. نتیجه
۹۹.....	فصل چهارم: صوفیه‌ی صفویه و مقومات سه گانه اندیشه سیاسی
۱۰۱.....	۱-۴. در آمد
۱۰۲.....	۲-۴. تبار شیخ صفی‌الدین اردبیلی
۱۰۳.....	۳-۴. دوره شیخ صفی‌الدین اردبیلی
۱۰۷.....	۴-۴. دور شیخ صدرالدین موسی
۱۱۴.....	۵-۴. دور خواجه
۱۱۷.....	۶-۴. دوره خواجگان ابراهیم
۱۱۸.....	۷-۴. دوره جنید
۱۲۲.....	۸-۴. دوره حیدر
۱۲۷.....	۹-۴. دوره سلطان علی
۱۲۸.....	۱۰-۴. نتیجه
۱۳۰.....	فصل پنجم: طریقت‌های صوفیانه و اندیشه سیاسی رهبران آن در عصر صفوی
۱۳۰.....	۱-۵. در آمد
۱۳۵.....	۲-۵. دوره شاه اسماعیل
۱۴۹.....	۱-۲-۵. مبانی اندیشه سیاسی رهبران طریقت‌های صوفیانه
۱۵۰.....	۱-۱-۲-۵. نعمت‌اللهیه
۱۵۸.....	۲-۱-۲-۵. نوربخشیه
۱۶۹.....	۲-۲-۵. هم گرایی یا واگرایی اندیشه سیاسی رهبران طریقت‌های صوفیانه با حاکمیت صفویه؟
۱۷۱.....	۳-۵. دوره شاه طهماسب تا شاه عباس
۱۷۶.....	۱-۳-۵. صوفیه قزلباش
۱۷۸.....	۱-۱-۳-۵. باورمندی شیعی غالبانه

- ۱۸۰..... ۲-۱-۳-۵. پای‌بندی به اندیشه‌های ایرانی
- ۱۸۲..... ۳-۱-۳-۵. «فره ایزدی» و نهاد سلطنت
- ۱۸۳..... ۴-۲-۳-۵. مبانی جامعه‌شناختی
- ۱۸۴..... ۲-۳-۵. انحطاط در اندیشه سیاسی صوفیه قزلباش
- ۱۸۸..... ۳-۳-۵. نقطویه
- ۱۹۲..... ۴-۳-۵. قلندریه
- ۱۹۵..... ۱-۴-۲-۵. شاه قلندر
- ۲۰۱..... ۵-۵. دوره شاه عباس
- ۲۰۱..... ۱-۴-۸. نقویه در عصر شاه عباس
- ۲۰۶..... ۵-۵. از عصر شاه عباس تا پایان صفویه
- ۲۰۶..... ۱-۵-۵. درویش رضا
- ۲۰۸..... ۶-۵. جایگاه مهدویت در اندیشه سیاسی صوفیان
- ۲۱۱..... ۷-۵. تداوم در مبانی اندیشه سیاسی صوفیه
- ۲۱۶..... ۸-۵. نتیجه
- فصل ششم: مبانی معرفتی، تبیینی و هنجاری اندیشه سیاسی علمای صوفی مشرب عصر صفویه
- ۲۱۹.....
- ۲۲۱..... ۱-۶. در آمد
- ۲۲۳..... ۲-۶. مبانی معرفتی
- ۲۲۳..... ۱-۲-۶. سیمای کلی دوره
- ۲۲۵..... ۲-۲-۶. زندگی و زمانه
- ۲۲۵..... ۱-۲-۲-۶. قاضی نورالله شوشتری (۱۰۱۹-۹۵۶ ه. ق.)
- ۲۳۰..... ۲-۲-۲-۶. شیخ حسین بن عبدالصمد جبعی حارثی (۹۸۴-۹۱۸ ه. ق.)
- ۲۳۰..... ۳-۲-۲-۶. شیخ بهایی (۱۰۳۰-۹۵۳ ه. ق.)
- ۲۳۲..... ۴-۲-۲-۶. ملاصدرا (۱۰۴۵ یا ۱۰۵۰-۹۷۹ ه. ق.)

۲۳۴.....	۵-۲-۲-۶. فیض کاشانی (۱۰۹۰-۱۰۰۷ ه ق)
۲۳۵.....	۶-۲-۲-۶. محمد تقی مجلسی (مجلسی اول) (متوفی ۱۰۷۰ ه ق)
۲۳۸.....	۷-۲-۲-۶. سید قطب‌الدین نیریزی (متوفی ۱۱۷۳ ه ق)
۲۳۹.....	۳-۲-۶. تشیع
۲۵۱.....	۴-۲-۶. تصوف
۲۶۶.....	۵-۲-۶. مفهوم سیاست
۲۶۸.....	۶-۲-۶. ایگاه سیاست
۲۷۳.....	۳-۶. مبانی تبیین
۲۷۴.....	۱-۳-۶. ضرورت حکم
۲۷۶.....	۲-۳-۶. انواع حکومت
۲۸۳.....	۳-۳-۶. مشروعیت حاکمیت
۲۸۹.....	۱-۳-۳-۶. نماز جمعه
۲۹۰.....	۲-۳-۳-۶. خراج و عطا یا
۲۹۱.....	۴-۳-۶. رویکردهای مختلف سیاست
۲۹۴.....	۵-۳-۶. رابطه دین و سیاست
۳۰۱.....	۶-۳-۶. رابطه انسان با اجتماع و سیاست
۳۰۳.....	۷-۳-۶. دفاع از صوفیه
۳۲۲.....	۸-۳-۶. نقد مخالفان
۳۲۷.....	۹-۳-۶. نقد علمای قشری
۳۳۱.....	۱۰-۳-۶. نقد حاکمیت صفوی
۳۳۳.....	۴-۶. مبانی هنجاری
۳۳۵.....	۱-۴-۶. راه کارهای موفقیت حاکم
۳۳۶.....	۲-۴-۶. مشارکت سیاسی، نظارت اجتماعی و امر به معروف و نهی از منکر
۳۳۷.....	۳-۴-۶. اصلاح نشئه دنیوی

۳۳۹	۴-۴-۶. تأسیس حکومت
۳۴۱	۵-۴-۶. سامان بخشی به اجتماع
۳۴۴	۶-۴-۶. عمل مسئولانه و توجه به مردم
۳۴۵	۷-۴-۶. اجرای تعهدنامه سیاسی
۳۴۷	۱۳-۶. نتیجه
۳۵۰	فصل هفتم: نتیجه و یافته‌های کلی
۳۵۲	۱-۷. مقدمه
۳۵۲	۲-۷. سنجش مسائل و فرضیه‌های اثر
۳۵۸	۳-۷. نتایج یک
۳۵۹	۴-۷. دستاوردهای پژوهش
۳۶۰	۵-۷. پیشنهادهایی برای پژوهش
۳۶۲	منابع و مآخذ

پیشگفتار

مطالعه‌ی «تصوف» به عنوان یک سنت کهن و ریشه دار و تأثیرگذار در تاریخ فکر و فرهنگ و حیات اجتماعی ایران و به ویژه نسبت آن با «اندیشه سیاسی» از موضوعات مهم و متنازع فیه در میان محققان بوده است. برخی از محققان با ابتناء بر مقومات و مبادی نظری و معرفتی تصوف و عرفان قائل به نسبت امتناع بین تصوف و سیاست بوده و هرگونه امکان استنتاج و تولید اندیشه سیاسی و مدنی را از اندیشه صوفیانه متفی و اساساً تصوف و سیاست را متعلق به دو پارادایم و ساختار فکری متعارض و قیاس ناپذیر دانسته‌اند. از این رو فهم سرشت و ماهیت «تصوف» به عنوان بخشی مهمی از میراث فکری ایران و ارزیابی نسبت آن با «اندیشه سیاسی» و تبیین و ایضاح قابلیت و ظرفیت آن در تأسیس اندیشه سیاسی هنجاری یکی از اهداف اصلی این پژوهش است. بر مبنای درکی از اندیشه سیاسی هنجاری که غایت آن دستیابی به معیاری برای خوب یا درست ریستن از طریق سامان و مناسبات نیک است، مدعای این جستار آن است که مطالعه‌ی عمیق سنت صوفیانه در دوره صفویه با تأکید بر آثار و اندیشه سیاسی صوفیان آن دوره - بیانگر این مهم است که به روش به مثابه نوعی از خودآگاهی که جوهره‌ی آن عشق به خداوند و حقیقت هستی و محبت و رحمت هم‌دلی و تفاهم و همبستگی با همه موجودات به عنوان آیات و جلوه‌ها و مظاهر حق و «دعا به نیکی» داشتن است، دارای ظرفیت و امکان پرداخت الگویی نظری از فضیلت مدنی و به تبع آن الگویی از زیست مدنی و اجتماعی و در یک کلام اندیشه سیاسی است.

از طرف دیگر یکی از مهمترین آفتهای تاریخ نگاری در ایران همواره این مهم بوده است که غالب آثار بدون توجه و عنایت به نظریه ها یا چارچوبهای نظری به نگارش در آمده اند. از اینرو مهمترین هدف نگارنده در نگارش این اثر پیوند تاریخ با نظریه های سیاسی بوده است. از زمانی که در دانشگاه خوارزمی در مقطع دکتری در رشته تاریخ تحصیل می‌کردم این مهم ذهنم را به خود مشغول ساخته بود. مسئله به همین راحتی نبود. پیوند میان داده های تاریخی و ساخت های نظری کاری آسان نبود. اما به هرطریق تلاش خود را آغاز کردم و سعی نمودم که

از چارچوب‌های نظری، نظریه جستاری توماس آرتور اسپرینگر انتخاب کنم، زیرا که بیشترین قرابت با مفاهیم تاریخ و سیاست دارد. اما اشکال کار اینجا بود که می‌بایست موضوعی تاریخی انتخاب و ارتباطش با این نظریه روشن می‌شد. به همین جهت اندیشه سیاسی صوفیان عصر صفوی به عنوان متغیر اصلی انتخاب شد. توضیح اینکه صفویه در دوره صفویه از دو طیف تشکیل شده بودند: رهبران طریقت‌های شیعی و علمای صوفی مشرب. هرکدام از این طیف‌ها برای اداره جامعه و ایجاد نظام بسامان در جامعه، اندیشه‌هایی مختص به خود داشتند که نگارنده به استفاده از روش هرمنوتیک مؤلف محور در جستجوی واکاوی این اندیشه‌ها در لابلای آثار این گروه‌ها در قالب نظریه جستاری توماس اسپرینگر بودم. حدود دو سال وقت گذاشتم که کار به فرجام برسد و در این مدت سختی‌ها و مشقت‌ها متحمل شدم. اما سرانجام به لطف خداوند بزرگ کار به فرجام رسید.

لازم به توضیح است که این اثر حاصل ساله دکتری نگارنده در دانشگاه خوارزمی تهران بوده که در سال ۱۳۹۴ با درجه عالی از آن دفاع شده است. همین جا قابل ذکر است که اگر راهنمایی‌های مشفقانه اساتید راهنما جناب دکتر محمد حسن رازنهان و دکتر محمدتقی مختاری و مشاور محترم جناب دکتر محسن بهرام‌زاد بود این اثر به نتیجه درخور و شایسته نمی‌رسید به همین جهت بر خود فرض می‌دانم از این اساتید بزرگوار صمیمانه قدردانی نمایم. این پیشگفتار جدا از تبیین موضوع به جهت کسب اجازت از این اساتید بزرگوار و همچنین مسئولین دانشگاه خوارزمی می‌باشد.

از مخاطبین عزیز این کتاب استدعا دارم که اشکالات این اثر را بر من بنمایند که چون اثری بین رشته‌ای بوده است طبیعی است که بدون ایراد نخواهد بود.